

Izvirni znanstveni članek
UDK 347.5:347.953(497.4)

Objektivne, subjektivne in časovne meje pravnomočnosti v odškodninskem pravu

DOC. DR. ŠPELCA MEŽNAR,
*Mednarodna fakulteta za družbene
in poslovne študije Celje,
Odvetniška družba Čeferin*

1. Uvod

Pravica do sodnega varstva, ki jo zagotavljata Ustava RS¹ (v 23. členu) in Evropska konvencija o človekovih pravicah² (v 6. členu), obsega tudi pravico strank do meritorne odločitve o zahtevku, ki so ga naslovile na sodišče. Meritorna odločitev, s katero sodišče zahtevku ugotodi ali pa ga zavrne, ni nujno identična njeni materialnopravni (in dejanski) pravilnosti. Bistvo pravnomočnosti je ravno v tem, da v nekem trenutku vse sodne odločbe pridobijo enako odliko: nespremenljivost in avtoriteto vsebinske odločitve (ne glede na to, kakšna je), kar pomeni, da pravni subjekti pri svojih nadaljnjih korakih lahko računajo s pravno trdnostjo spornega razmerja, o katerem je pravnomočno razsojeno.³

Dejstvo, da sodna odločba v nekem trenutku postane pravnomočna, pa izziva ta vprašanja: kateri deli sodne odločbe postanejo pravnomočni (objektivne meje pravnomočnosti), za koga pravnomočna sodna odločba učinkuje (subjektivne meje pravnomočnosti) ter na kateri trenutek se pravnomočnost nanaša (časovne meje pravnomočnosti). Predmet tega prispevka so vsa omenjena vprašanja, pri čemer pa bo največje pozornosti deležen problem časovnih meja pravnomočnosti v odškodninskem pravu.

Precejšen del odškodninskih zahtevkov, s katerimi oškodovanci uveljavljajo nepremoženjsko škodo, obsega tudi bodočo škodo. Obligacijski zakonik⁴ (OZ) bodočo škodo ureja v 182. členu:

¹ Uradni list RS, št. 33-I/1991, s spremembami (Uradni list RS, št. 42/2000, 66/2000, 24/2003, 69/2004, 68/2006).

² Uradni list RS – MP, št. 7-41/1994 (RS 33/1994).

³ Primerjaj Wedam Lukić v Ude, Betetto, Galič, Rijavec, Wedam Lukić, Zobec: ZPP s komentarjem, 3. knjiga, GV Založba, 2009, str. 146.

⁴ Uradni list RS, št. 83/2011 s spremembami (Uradni list RS, št. 32/2004, 28/2006, 40/2007).

»Sodišče prisodi na zahtevo oškodovanca odškodnino tudi za bodočo nepremoženjsko škodo, če je po običajnem teku stvari gotovo, da bo škoda trajala tudi v bodočnosti.« Tipičen primer so duševne bolečine zaradi zmanjšanja življenjske aktivnosti ali skaženosti, ko je na primer v trenutku zaključka glavne obravnave jasno, da bo oškodovančeva manjša življenjska aktivnost (na primer omejena gibljivost gležnja kot posledica prometne nesreče) trajala tudi v prihodnje, morda do konca življenja. Oškodovanec je v takšnem primeru upravičen, da v postopku pred sodiščem uveljavlja povrnitev tudi tiste škode, ki v trenutku, na katerega se pravnomočnost naša, sicer še ni nastala, je pa »po običajnem teku stvari gotovo, da bo trajala tudi v bodočnosti«.

Neredko se zgodi, da oškodovanec po koncu sodnega postopka, v katerem mu je bila že pravnomočno prisojena odškodnina za bodočo škodo po 182. členu OZ,⁵ sproži novo pravdo, v kateri vtožuje odškodnino za novo škodo, torej tisto, ki mu po njegovem mnenju v prvi pravi ni bila prisojena, izvira pa iz istega škodnega dogodka. Najpogostejši primer tovrstne nove škode je naknadno zdravljenje (in z njim povezane telesne ter duševne bolečine) ali poslabšanje zdravstvenega stanja (zapleti). Namen tega prispevka je ugotoviti, v katerih primerih je oškodovanec upravičen uveljavljati novo škodo ter postaviti kriterije za razmerjitev med bodočo škodo po 182. členu OZ in novo škodo, ki omogoča vložitev nove tožbe brez bojazni, da gre za *res iudicata*. Kot bo razvidno v nadaljevanju, ima pri iskanju odgovora na zastavljeno vprašanje največji pomen sodna praksa (zlasti višjih sodišč in Vrhovnega sodišča). Problem je zanimiv tudi zato, ker gre za tipično prepletanje materialnopravnih in procesnopravnih vprašanj.

2. O pravnomočnosti – objektivne in subjektivne meje pravnomočnosti

Zakon o pravdnem postopku (ZPP) v 319. členu določa, da postane sodba, ki se ne more več izpodbijati s pritožbo, pravnomočna, če je v njej odločeno o zahtevku tožbe ali nasprotni tožbe. Pravna razmerja, urejena s pravnomočno sodno odločbo, pa je mogoče odpraviti, razveljaviti ali spremeniti le v primerih in po postopku, določenih z zakonom (158. člen Ustave RS). Pravnomočnost je eden od atributov pravne države, saj služi zagotavljanju načela pravne varnosti.⁶ Zato je nujno, da postanejo pravnomočne tudi nepravil(č)ne sodbe.⁷

Pravnomočnost ima dva vidika: formalnega in materialnega. Formalna pravnomočnost pomeni, da sodbe ne moremo več izpodbijati z rednimi pravnimi sredstvi (319. člen ZPP).⁸

⁵ Če zahtevka za povrnitev bodoče škode v pravi oškodovanec ne postavi, do problema, s katerim se ukvarjam v tem prispevku, niti ne more priti, saj bo oškodovanec v novi pravi lahko uveljavljal vso škodo, ki je nastala po zaključku glavne obravnave, seveda ob upoštevanju morebitnega zastaranja.

⁶ Wedam Lukić, Komentar ZPP, str. 146.

⁷ Prav tam.

⁸ To sicer še ne pomeni absolutne neizpodbijnosti pravnomočne sodbe, saj jo je še vedno mogoče izpodbijati z izrednimi pravnimi sredstvi. Absolutno neizpodbijna je torej sodna odločba šele takrat, ko potečejo roki za izredna pravna sredstva. Wedam Lukić, Komentar ZPP, str. 148

Materialna pravnomočnost pa pomeni, da je o zadevi že odločeno, zaradi česar je nedopustna vsaka nadaljnja pravda med istima strankama v isti zadevi. Materialna pravnomočnost ima torej dva vidika: negativnega (*ne bis in idem*, prepoved ponovnega sojenja o isti stvari) in pozitivnega (*res iudicata facit ius inter partes*), na podlagi katerega je treba šteti za resnično tisto, kar in o čemer je pravnomočno razsojeno (*res iudicata pro veritate accipitur*). Pravnomočnost je procesna predpostavka, na katero pazi sodišče po uradni dolžnosti. Tožbo, ki vsebuje zahtevek, o katerem je sodišče že pravnomočno razsodilo, sodišče zavrže, sicer je zagrešilo absolutno bistveno kršitev procesnih pravil.⁹

V odškodninskem pravu torej pravnomočnost sodbe, s katero je odločeno o bodoči škodi, povzroči, da o škodi, ki je bila ob zaključku glavne obravnave vtoževana na podlagi 182. člena ZPP (»če je po običajnem teku stvari gotovo, da bo škoda trajala tudi v bodočnosti«), kasneje ne bo več mogoče razsojati, četudi v trenutku, ko je izdana sodba, nihče ni mogel z gotovostjo napovedati, ali in v kolikšnem obsegu bo bodoča škoda nastala.¹⁰ Prav dejstvo, da sodišče odloča »za naprej«, v nekaterih primerih povzroča napetosti: ko namreč v novi (nadaljnji) pravdi ugotavljamo, ali oškodovanec v resnici vtožuje novo škodo, in ne zgolj bodoče (v smislu 182. člena OZ), moramo »za nazaj« preverjati in ocenjevati, katero bodočo škodo je pravnomočna sodba zajela. Seveda pa sodišče v prvi pravdi tega (bodočega in zgolj potencialnega) problema največkrat nima pred očmi, zato se mnogokrat zgodi, da obrazložitev v delu, ki se nanaša na bodočo škodo, ni prav natančna. To pa otežuje presojo, ali sta novi in stari zahtevek identična.

2.1. Objektivne meje pravnomočnosti

Objektivne meje pravnomočnosti določajo, kateri deli sodne odločbe postanejo pravnomočni oziroma na kaj se v vsebinskem smislu nanaša pravnomočnost. Skladno z ZPP (319. člen) velja, da postane pravnomočna le odločitev o zahtevku (torej izrek), ne pa tudi obrazložitev sodbe.¹¹ To pomeni, da se pozitivni vidik pravnomočnosti (*res iudicata facit ius inter partes*)

⁹ Iz tega razloga je mogoče vložiti tudi revizijo in zahtevo za varstvo zakonitosti, a Vrhovno sodišče na to kršitev ne pazi po uradni dolžnosti. Glej 370. in 387. člen ZPP.

¹⁰ OZ sicer resda uporablja izraz »gotovost« (»če je po običajnem teku stvari gotovo, da bo škoda trajala«), vendar je jasno, da trajanje bodoče škode nikoli ne more biti v absolutnem smislu gotovo (torej stoddostno verjetno). To je najbolj razvidno v primeru, če po koncu glavne obravnave oškodovanec umre, prisojena pa mu je bila visoka odškodnina ravno iz naslova bodoče škode. Glede na povedano bi bilo verjetno bolje, če bi OZ uporabil drugačno terminologijo in se izognil uporabi besede »gotovo(st)«. (Primer: če iz vseh okoliščin primera izhaja, da bo škoda trajala tudi v bodoče.) Podobno tudi Stojan Cigoj: Komentar obligacijskih razmerij, II. knjiga, ČZ Uradni list, Ljubljana, 1984, str. 772.

¹¹ Sodba VS RS II Ips 701/2005 z dne 26. 1. 2006: »Pravilo o objektivnih mejah pravnomočnosti iz 319. člena ZPP se nanaša le na odločitve o tožbenem zahtevku, o nasprotnem tožbenem zahtevku in o pobotnem ugovoru, te odločitve pa vsebuje izrek sodbe. Razlogi dejanske ali pravne narave, ki niso zajeti v izreku, torej ne postanejo pravnomočni.«

ne razteza na ugotovitve o pravno relevantnem dejanskem stanju niti ne na pravna naziranja sodišča.¹² Toda ob presojanju, ali je kasnejši zahtevek enak prejšnjemu in zato nedopusten (*ne bis in idem*), bo sodišče nujno moralo upoštevati tudi razloge za prvo odločitev, saj bo le tako lahko tožbeni zahtevek »identificiralo« (ugotovilo, ali sta zahtevka istovetna ali ne).¹³ Na ta način se torej tudi obrazložitev prikrade v institut pravnomočnosti.¹⁴

2.2. Subjektivne meje pravnomočnosti

Gre za vprašanje, koga veže pravnomočna sodba. Načeloma velja, da sodba učinkuje (samo) med strankama. Gre za neposreden izraz pravice do izjave oziroma pravice do kontradiktornega postopka kot enega ustavnih procesnih jamstev.¹⁵ Danes obstaja sicer vrsta izjem, ko sodba učinkuje na širši krog oseb, vendar z vidika tega prispevka niso bistvene, zato jih ne bom podrobno opisovala.

Sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 857/2010 z dne 15. 4. 2010: »Šele dejanska podlaga sodbe in nato izrek pravne posledice omogočajo individualizacijo določenega zahtevka in njegovo primerjavo z novo uveljavljanim. Dejanska podlaga, na kateri temelji prejšnja sodba, je s pravnomočnostjo izreka sodbe zajeta v celoti, zato tožbenega zahtevka na isti dejanski in pravni podlagi ni mogoče več uveljavljati.«

¹² Enako velja za odločitev o predhodnem vprašanju (razen če je sodišče o njem razsodilo na podlagi vmesnega ugotovitvenega zahtevka ali nasprotne tožbe) in toženčevih ugovorih. Izjema je ugovor pobota, o katerem sodišče odloči v izreku na podlagi procesnega pobotanja.

¹³ Sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 857/2010 z dne 15. 4. 2010: »Šele dejanska podlaga sodbe in nato izrek pravne posledice omogočajo individualizacijo določenega zahtevka in njegovo primerjavo z novo uveljavljanim. Dejanska podlaga, na kateri temelji prejšnja sodba, je s pravnomočnostjo izreka sodbe zajeta v celoti, zato tožbenega zahtevka na isti dejanski in pravni podlagi ni mogoče več uveljavljati.«

Klasični primer so denarni dajatveni zahtevki: »Toženec je dolžan tožniku plačati 500,00 evrov, skupaj z zakonskimi zamudnimi obrestmi ...«. Jasno je, da je med istima strankama mogočih več enakih zahtevkov, če izvirajo iz druge dejanske in/ali pravne podlage. Zato bo šele prebiranje obrazložitve prve sodbe sodišču v novi pravdi pomagalo razumeti, ali je gre za *res iudicata*.

Sklep Višjega sodišča v Ljubljani II Cp 857/2010 z dne 15. 4. 2010: »Šele dejanska podlaga sodbe in nato izrek pravne posledice omogočajo individualizacijo določenega zahtevka in njegovo primerjavo z novo uveljavljanim. Dejanska podlaga, na kateri temelji prejšnja sodba, je s pravnomočnostjo izreka sodbe zajeta v celoti, zato tožbenega zahtevka na isti dejanski in pravni podlagi ni mogoče več uveljavljati.«

¹⁴ Primerjaj Sklep VS RS VIII Ips 95/2005: »Čeprav se pravnomočnost ne nanaša na dejanske ugotovitve, je pri presoji, ali gre za že razsojeno stvar, treba upoštevati sodbo kot celoto, torej poleg izreka samega tudi dejansko stanje in pravno podlago.« Šlo je za reintegracijski zahtevek bivšega direktorja, ki je bil razrešen, sporno pa je bilo, ali mu je prenehalo tudi delovno razmerje. Zahtevek iz prve pravde, ki je bil že pravnomočno zavržen, je bil zahtevek za vrnitev na mesto direktorja, v novi pravdi pa je bilo posledično dopustno razsojati o utemeljenosti reintegracijskega zahtevka za vrnitev na delo.

¹⁵ Galič, Komentar ZPP, str. 174.

2.3. Časovne meje pravnomočnosti

Časovne meje pravnomočnosti opredeljujejo trenutek, ki ga sodišče ob ugotavljanju dejanskega stanja še upošteva pri izdaji sodbe. To je v slovenskem pravu trenutek zaključka glavne obravnave, torej zadnji mogoči čas, v katerem lahko stranki še navajata dejstva in predlagata dokaze, ki nastanejo med postopkom. Pravnomočnost se ne nanaša na tisto in ne zajema tistega, kar se je zgodilo kasneje (po zaključku glavne obravnave), na primer toženčevega plačila dolga, do katerega je prišlo po koncu postopka na prvi stopnji. Časovne meje pravnomočnosti se torej nanašajo le na dejansko, ne pa tudi na pravno podlago.¹⁶

Lahko bi rekli, da pravilo, po katerem sodišče v trenutku konca glavne obravnave odloča tudi o škodi, ki takrat še ni nastala, je pa gotovo, da bo nastala (ja)la v prihodnje, nekoliko posega v splošno pravilo o časovnih mejah pravnomočnosti, saj sodišče odloči o dejstvu, ki takrat še ne obstaja.¹⁷ To je najbolj očitno v primeru, če oškodovanec, ki mu je bila prisojena visoka odškodnina iz naslova bodoče škode, kmalu po koncu glavne obravnave umre. Seveda pa to ne pomeni, da je takšna izjema glede na splošno pravilo o časovnih mejah pravnomočnosti neupravičena.

3. Časovne meje pravnomočnosti v odškodninskem pravu

3.1. Materialnopravni problem: razmejitev med bodočo in novo škodo

Ključni izziv je torej razmejiti in določiti, v katerih primerih ima oškodovanec, ki je na podlagi pravnomočne sodbe že dobil odškodnino za bodočo škodo, pravico vnovič tožiti in zahtevati povrnitev nove škode. Naj najprej opozorim na terminološko zagato: čeprav OZ v 182. členu opredeljuje bodočo škodo, o kateri lahko sodišče odloča, še preden je dejansko nastala, se bistvo skriva drugje: v njeni predvidljivosti (»gotovosti njenega nastanka«). To je namreč tisto, kar bodočo škodo po 182. členu OZ loči od nove škode, na katero se pravnomočnost prve sodbe ne nanaša. Jasno pa je, da bosta tako »bodoča« (v smislu 182. člena OZ) kot »nova« škoda šele nastali, zato sta z vidika trenutka, na katerega se nanaša pravnomočnost (zaključek glavne obravnave), obe škodi bodoči.¹⁸

¹⁶ Galič, Komentar ZPP, str. 171. Enako velja tudi za naknadno spremembo sodne prakse.

¹⁷ Podobno Jadek Pensa, v Plavšak, Juhart: OZ s komentarjem, GV Založba, 2003/2004, str. 1054: »Posebno pravilo je potrebno, ker brez njega sodišče ne bi imelo podlage za razpravljanje o terjatvi ..., ki še ni nastala ... Sodišče namreč lahko prisodi tožniku denarni znesek, če je terjatev zapadla do konca glavne obravnave, zapadlost pa je vezana najprej na nastanek terjatve.«

¹⁸ Tudi uporaba izraza »nova škoda« (kot nasprotje bodoči škodi) v praksi ni najbolj dosledna, saj se zanjo uporabljajo tudi izrazi »nadaljnja«, »večja« in »dodatna« škoda. Celotno Vrhovno sodišče je zaradi nedoslednosti pri uporabi pojmov »nova« in »bodoča« škoda že okaralo nižji sodišči (II Ips 671/2007 z dne 25. 11. 2010).

3.1.1. Bodoča škoda (182. člen OZ)

Razlog za oškodovančevo pravico, da v isti pravdi uveljavlja tako povrnitev že nastale kot še nenastale (gotove) bodoče škode, je v prizadevanju zakonodajalca, da oškodovancu omogoči učinkovito in celovito obravnanje nepremoženjskega prikrajšanja. Negativne posledice prikrajšanja oškodovanec lahko čuti stalno in nepretrgoma, lahko da njegovo zdravstveno stanje tudi ne zbujajo upiranja na izboljšanje. Zato trenutek zaključka glavne obravnave ne more in ne sme biti odločilen za ugotavljanje oškodovančevega prikrajšanja.¹⁹

Stroga jezikovna interpretacija določbe 182. člena OZ bi privedla do tega, da se pravilo nanaša le na kontinuirano bodočo škodo (»trajala tudi v bodočnosti«), toda sodna praksa že nekaj desetletij upravičeno šteje, da se pravilo o možnosti povrnitve bodoče škode nanaša tako na kontinuirano kot tudi na samostojno bodočo škodo.²⁰ O prvi govorimo takrat, ko škodna posledica v trenutku zaključka glavne obravnave že obstaja in se bo nadaljevala tudi v prihodnje (na primer duševne bolečine zaradi skaženosti polnoletnega oškodovanca), o drugi pa takrat, ko sploh še ni nastala in bo v celoti nastopila v prihodnosti (na primer duševne bolečine zaradi skaženosti otroka – oškodovanca, ki se pomena videza še ne zaveda v celoti).

Bistveni opredelilni element bodoče škode v smislu 182. člena OZ je gotovost njenega nastanka (ali trajanja) v trenutku zaključka glavne obravnave. Po običajnem teku stvari mora biti namreč gotovo, da bo škoda trajala tudi v prihodnje. To pomeni, da lahko bodoča škoda zajema tudi morebitne kasnejše operativne ali druge potrebne zdravstvene posege, ki jih je ob normalnem teku stvari ob istovrstnih poškodbah mogoče pričakovati, ne nanaša pa se na nepredvideno poslabšanje zdravstvenega stanja.²¹

Tako je na primer Vrhovno sodišče odločilo, da zdravstvene težave, ki so obstajale že ob sklenitvi poravnave in so se po njej le nadaljevale, ne pomenijo nenadnih in nepredvidljivih sprememb v smeri poslabšanja tožnikovega zdravstvenega stanja, zaradi katerih bi mu nastala nadaljnja škoda. Intenzivnost bolečin je bila namreč enaka, nevrološki izpadi so bili prisotni že prej, tožnik ni bil podvržen novim in bolečim ali nevarnim diagnostičnim postopkom.²² Podobno je sodišče v primeru, ko je tožnica že prejela odškodnino zaradi neustreznega kirurškega zdravljenja, ponovni zahtevek zavrglo, saj je tožnica uveljavljala odškodnino za objek-

¹⁹ Jadek Pensa, OZ s komentarjem, str. 1054.

²⁰ Sklep, bivša zvezna skupna seja 15. in 16. 10. 1986, Poročilo VSS 2/86, str. 5 (cit. po Jadek Pensa, Komentar OZ, str. 1055). Drugačno stališče (da gre samo za kontinuirano bodočo škodo) sta v komentarju ZOR zavzela Perović in Stojanović, vendar še pred citiranim stališčem zvezne skupne seje iz leta 1985. Glej Perović, Stojanović: Komentar ZOO, Budućnost, 1980, str. 608.

²¹ Cigoj, str. 772.

²² Sodba VS RS II Ips 662/2007 z dne 16. 7. 2009.

tivno isto škodo, izvirajočo iz istega škodnega dogodka od iste stranke, ki ji je bilo plačilo odškodnine s pravnomočno sodbo že naloženo.²³

Ugotovimo torej lahko, da sta pri postavitvi zahtevka za povračilo bodoče škode potrebni previdnost in natančnost. Če namreč stranka oziroma njen pooblaščenec ne bo postavila ustrezno utemeljenega in ustrezno visokega zahtevka (ampak bo denimo le pavšalno zatrjevala obstoj bodoče škode), se v novi pravdi ne bo mogla sklicevati na svojo nevednost in zahtevati višje odškodnine. Drugače povedano, če stranka vtožuje bodočo škodo, mora upoštevati in z zahtevkom zajeti vse oblike bodoče škode in v obsegu, kot ji je takrat znan.

Naj opozorim še na stališče Vrhovnega sodišča, po katerem začne zastaranje tudi za bodočo škodo teči s trenutkom, ko je bodoča škoda določljiva, ko je torej oškodovanec zvedel za vse okoliščine, na podlagi katerih je mogel ugotoviti obseg in višino škode, oziroma je imel vse realne možnosti za uveljavitev svojega odškodninskega zahtevka. Bodoča škoda je sicer samo tista škoda, pri kateri vzrok (škodni dogodek, škodno dejstvo) njenega (bodočega) nastanka že obstaja. Škoda, katere vzrok še ni nastal, pa ni bodoča škoda v smislu 182. člena OZ. Tak primer je izključno sočasno oziroma vzporedno pojavljanje nepremoženjske škode in imisij, ki so njen vzrok.²⁴

3.1.2. Nova škoda

V nasprotju z bodočo škodo OZ ne govori izrecno o »novi« škodi. Gre za izraz, ki se je uveljavil v sodni praksi kot označba tiste (bodoče) škode, ki je 182. člen OZ ne pokriva in na katero se pravilo *res iudicata* ne nanaša. O novi škodi je torej dopustno odločati v novi pravdi, čeprav izvira iz istega škodnega dogodka kot bodoča škoda, o kateri je že bilo pravnomočno razsojeno (in za katero nedvomno velja *ne bis in idem*). Kot že rečeno, pa je po navadi najtežje razmejiti, ali je škoda, ki jo oškodovanec v novi pravdi označi za »novo« (ali nadaljnjo), v resnici takšna ali pa gre zgolj za del bodoče škode, o kateri je že bilo pravnomočno razsojeno. V prvem primeru bo pravda dopustna (kar ne pomeni avtomatične utemeljenosti tožbenega zahtevka), v drugem pa bo sodišče zahtevek zavrglo s sklicevanjem na pravilo *ne bis in idem*.

Če je temeljna lastnost bodoče škode v njeni predvidljivosti ob koncu glavne obravnave, je za novo škodo značilno, da ob koncu sojenja (ali sklenitve (zunaj)sodne poravnave) še sploh ni

²³ Sodba in sklep VS RS II Ips 304/2003 z dne 10. 7. 2003. Oškodovanka je v novi tožbi izrecno priznala, da ob vložitvi prejšnje tožbe ni imela zadostnega znanja, da bi postavila po temelju in višini ustreznih zahtevkov. Tožena stranka je prvi zahtevek pripoznala, tožnica pa je nato skušala zamujeno nadoknaditi z vložitvijo nadaljnje tožbe za »večjo« škodo, ki pa, kot rečeno, ni bila uspešna (razen v manjšem delu, ki se je nanašal na duševne bolečine zaradi zmanjšanja življenjske aktivnosti).

²⁴ Sklep VS RS VIII Ips 386/2009 z dne 3. 10. 2011. Zato na primer škoda, ki tožniku nastaja zaradi okvare sluha kot posledica konstantne izpostavljenosti hrupu na delovnem mestu, ni sukcesivno nastajajoča bodoča škoda, pač pa škoda, ki se pojavlja zrcalno z njenim vsakokratnim vzrokom.

bilo gotovo, da bo nastala, in če bo, kolikšna bo.²⁵ Kot novo škodo je sodna praksa opredelila škodo, ki izvira iz istega škodnega dogodka, pa v času sojenja še ni bila predvidljiva (gotova, neogibna).²⁶ Nova škoda je tista škoda, ki je v vzročni zvezi s škodnim dogodkom in ki presega škodo, znano ob izdaji sodbe oziroma ob sklepanju poravnave in ki jo je bilo mogoče pričakovati kot gotovo ob normalnem teku stvari.²⁷

- Definicijo nove škode torej najlažje izluščimo iz sodne prakse Vrhovnega sodišča: nova škoda ne nastopi kot reden tek dogodkov oziroma kot redno in pričakovano obnašanje poškodovanega dela telesa, ampak gre, z vidika medicinske znanosti, za nepredvidljiv razvoj bolezni oziroma nepričakovan zaplet;²⁸
- nepredvidljiva nova škoda nastane, če je po sklenjeni poravnavi prišlo do takega poslabšanja zdravstvenega stanja, ki po normalnem teku ni bilo predvidljivo oziroma do kakršnega ob normalnem teku stvari ne bi smelo priti;²⁹
- za novo škodo gre takrat, ko je bila glede na poškodbo, iz katere izvira, v času prvega sojenja z vidika medicinske znanosti objektivno nepredvidljiva oziroma nepričakovana.³⁰

Odškodovanec torej lahko utemeljeno vtožuje odškodnino za novo oziroma nadaljnjo škodo, če sodni izvedenec v prvotnem postopku (v katerem mu je bila leta 1988 pravnomočno dosojena odškodnina zaradi poškodbe desnega gležnja) ni mogel predvideti novih operativnih posegov in z njim povezanih dodatnih bolečin in neugodnosti.³¹

Za novo škodo pa ne gre takrat, ko obstaja zgolj možnost, da bo nastopila: tožnik, 65-odstotni invalid, je bil hudo poškodovan v prometni nesreči. V telesu je imel stalno prisoten virus hepatitis C. Pravnomočno mu je bila prisojena odškodnina, tudi ob upoštevanju bodoče škode (iz naslova zmanjšanja življenjske aktivnosti). Naknadno je zaradi zmanjšanja življenjske aktivnosti, ki jo trpi zaradi zavedanja, da je okužen (nespečnost, razdražljivost, konflikti, depresivnost), vložil novo tožbo. Zahtevke je bil (delno) zavrnil, saj je sodišče ugotovilo, da je

²⁵ Podobno Višje sodišče v Mariboru sklep I Cp 878/2009 z dne 2. 6. 2009.

²⁶ Sklep VS RS II Ips 671/2007 z dne 25. 11. 2010. Oškodovanec (tožnik) je v prometni nesreči utrpel zlom pogačice. Po zaključku zdravljenja je s toženo stranko sklenil zunajsodno poravnavo. Po sklenitvi poravnave (šest let kasneje) se je pri tožniku razvila artroza, zaradi katere je moral vnovič na zdravljenje. Za povrnitev te (nove) škode je vložil nov tožbeni zahtevke, ki sta ga prvo- in drugostopenjsko sodišče zavrnila z utemeljitvijo, da je bil razvoj artroznih sprememb (in s tem povezano zdravljenje ter zmanjšanje življenjske aktivnosti) predvidljiv, tožnikovi pomanjkljivi skrbnosti pa gre pripisati, da odškodnina za to škodo ni bila zajeta v dogovorjenem znesku (v zunajsodni poravnavi). Iz sklepa VS sicer ni razvidno, zakaj sta nižji sodišči zahtevke zavrnila (in ne zavrgli).

²⁷ Prav tam.

²⁸ Sodba VS RS II Ips 111/2005 z dne 1. 3. 2007.

²⁹ Sodba VS RS II Ips 413/2006 z dne 4. 12. 2008.

³⁰ Sodba VS RS II Ips 629/2006 z dne 12. 2. 2009: tožnik je leta 1979 utrpel poškodbo glave. Pravda za povrnitev škode je bila končana leta 1986.

³¹ Sodba Višjega delovnega in socialnega sodišča Pdp 326/2011 z dne 25. 5. 2011.

bila možnost reaktiviranja virusa že upoštevana pri odmeri odškodnine v prvi pravdi, in sicer v okviru duševnih bolečin zaradi strahu. Če bi se virus hepatitis C kdaj res reaktiviral, pa bi to pomenilo nastop nove škode, zaradi katere bi bila nova tožba dopustna.³²

3.1.3. Kriterij razmejitve med bodočo in novo škodo

Iz citirane sodne prakse jasno izhaja, da je ključni kriterij za razmejitev med bodočo in novo škodo v predvidljivosti škodne posledice ob koncu glavne obravnave v (prvem) postopku, ko sodišče odloča o bodoči škodi. Škoda, ki je bila oškodovancu znana ali je bilo njen nastanek moč predvideti (z veliko verjetnostjo, če že ne gotovostjo), je zajeta v bodoči škodi, zato na podlagi istega dejanskega stanja nov zahtevek ni dopusten. Če oškodovanec in zavezanec za kasneje nastalo škodo nista mogla vedeti in tudi ne predvideti njenih posledic, pa gre za novo škodo, glede katere je nova pravda dopustna.

Sodna praksa je leta 2010 tudi odpravila dvome, kdo postavlja merilo za presojo predvidljivosti škode. To namreč ni (več) dober strokovnjak (običajno medicinske stroke), pač pa sta to skrben oškodovanec in skrben zavezanec za plačilo odškodnine.³³ Bodoča škoda je tako tista, »**katere nastanek je bil ob sojenju oziroma ob sklepanju zunajsodne poravnave objektivno gotov, vendar le, če je bilo to za povprečno skrbnega oškodovanca in zavezanca predvidljivo**«. ³⁴

Ravnokar citirano stališče Vrhovnega sodišča je nekoliko spremenilo ustaljeno dotedanjo prakso taistega sodišča, skladno s katero je za novo škodo štela samo tista škoda, ki je bila glede na prvotno poškodbo v času prvega odločanja o odškodnini **objektivno nepredvidljiva oziroma nepričakovana z vidika medicinske znanosti**.³⁵ To je pomenilo, da so bili vsi predvidljivi (statistično relativno pogosti) zapleti, na katere je bil oškodovanec opozorjen, vključeni v povračilo bodoče škode. Z novim razumevanjem pa je Vrhovno sodišče zožilo pojem bodoče škode oziroma razširilo polje uporabe za novo škodo, saj odslej velja, da v bodočo škodo ni (več) vključena tista, ki v času prve pravde ni bila predvidljiva z vidika povprečno skrbnega oškodovanca (pa čeprav je bila objektivno gotova z vidika medicinske znanosti).

Menim, da je sodišče pri spremembi razlage pojma nova škoda sicer sledilo legitimnemu cilju: odpravi bojazni, da bi oškodovanci ostali brez odškodnine za nepremoženjsko škodo, ki je bila sicer v prvi pravdi s stališča medicinske znanosti objektivno predvidljiva (torej mogoča), ne pa tudi gotova, zaradi te svoje lastnosti (predvidljivosti v prvi pravdi) pa tudi ne bi štela za

³² Sodba VS RS II Ips 198/2004 z dne 13. 1. 2005.

³³ Sklep VS RS II Ips 671/2007 z dne 25. 11. 2010.

³⁴ Prav tam.

³⁵ Sodba II Ips 629/2006 z dne 12. 2. 2009.

ново škodo. Vseeno pa bi se dalo ta problem rešiti bolj elegantno in brez poseganja v merilo za presojo predvidljivosti škode: logična in teleološka interpretacija 182. člena OZ namreč privede do sklepa, da gre za bodočo škodo tudi takrat, ko je njen nastanek (zgolj) predvidljiv oziroma zelo verjeten (in ne samo takrat, ko je gotov), zato imajo oškodovanci pravico, da vso tovrstno škodo vtožujejo že v prvi pravdi. Od izvedenca pa bo seveda odvisno, katero škodo bo kot predvidljivo opredelil v svojem mnenju. Na ta način bi ne bilo več mogoče, da bi kakšna škoda ostala brez pravnega varstva: predvidljivo škodo bi oškodovanci smeli uveljavljati že v prvi pravdi, škodi, ki bi nastala zaradi nepredvidljivih (statistično malo verjetnih) zapletov in posledic, pa bi zagotovili varstvo v okviru instituta nove škode.

Opisano stališče Vrhovnega sodišča je po mojem mnenju problematično tudi zato, ker je koncept »povprečno skrbnega oškodovanca in zavezanca za plačilo« mnogo težje uporabljiv v praksi kot koncept »objektivno predvidljive bodoče škode«. Povprečni oškodovanci namreč nimajo zadostnega medicinskega znanja, da bi zmogli sami oceniti potencialne in predvidljive zaplete pri zdravljenju, kar pa pomeni, da bo njihovo znanje spet odvisno od (objektivne) ocene medicinske stroke (na primer izbranega zdravnika in izvedenca).

3.1.4. Procesni vidik

Zanimivo je, da sodišča zahtevke, pri katerih ugotovijo, da tožnik vtožuje kot novo škodo, o kateri je že bilo pravnomočno razsojeno v prejšnji pravdi (kot o bodoči škodi), obravnavajo na dva načina: včasih jih kot neutemeljene zavrnejo,³⁶ včasih pa s sklicevanjem na pravilo *ne bis in idem* tožbo (v delu ali v celoti) zavržejo.³⁷ Menim, da je odločitev sodišč odvisna predvsem od tega, kako očitna je v novi tožbi kršitev pravila *ne bis in idem*. Če je treba za ugotovitev, da je o vtoževani odškodnini že bilo odločeno, izvesti obsežen dokazni postopek (z izvedenci), se nagibajo k prvi možnosti, če oškodovanci že v tožbi »priznajo«, da zaradi malomarnosti (neznanja, pomanjkljive skrbnosti) skušajo v drugi pravdi iztožiti »višjo« odškodnino, pa postopek končajo z izdajo procesnega sklepa. Vsekakor je slednje s stališča civilnega procesnega prava pravilnejše, vendar v praksi zaradi tega ni zaznati težav.

4. Pomen odpovedi bodočim odškodninskim zahtevkom v (izven)sodni poravnavi

Spori iz različnih nesreč, katerih posledica je (tudi) nastala in bodoča nepremoženjska škoda, se pogosto končajo s sodno ali zunajsodno poravnavo. V poravnavo je po navadi vključena klavzula, na podlagi katere se odškodovanec (tožnik) odpoveduje »kakršnim koli odškodnin-

³⁶ Tako na primer Sklep VS RS II Ips 671/2007 z dne 25. 11. 2010.

³⁷ Tako na primer prvo- in drugostopenjsko sodišče v zadevi II Ips 304/2003 z dne 10. 7. 2003.

skim zahtevkom iz naslova tega škodnega dogodka«. V praksi se je pojavilo vprašanje, kakšen pomen ima takšna klavzula oziroma ali se s tem oškodovanec odpove tudi pravici do odškodnine za novo škodo. Stališče sodne prakse je negativno: tovrstne klavzule ne vplivajo na pravico odškodovanca, da kasneje (po sklenitvi poravnave) zahteva povrnitev nove škode, to je tiste, na katero oškodovanec pri sklenitvi poravnave ni mogel misliti.³⁸ Zunajsodna poravnava, na podlagi katere je tožnik prejel odškodnino za nematerialno škodo, ki jo je utrpel v nesreči pri delu, ne izključuje odškodninskega zahtevka zaradi posledic, na katere tožnik ob sklenitvi poravnave ni mogel misliti in jih predvideti.³⁹

5. Sklep

Namen prispevka je bil čim bolj preprosto prikazati razmejitve in razlikovanje med bodočo in novo škodo v materialnem odškodninskem pravu in civilnem procesnem pravu. Menim, da posebnih problemov razmejitev v praksi ne povzroča, nekaj zmede pa utegne vnesti stališče Vrhovnega sodišča iz leta 2010, ki se ga da razumeti kot razširitev pojma nova škoda.

V izogib zapletom, ki se lahko pojavijo v novi pravdi, ko oškodovanci vtožujejo novo škodo, priporočam predvsem natančno opredelitev bodoče škode v prvotnem zahtevku in morebitni poravnavi. Za uspešno uveljavljanje nove škode je ključno, da gre za nepredvidljivo in nepredvideno škodo, ne pa zgolj za popraviljanje preteklih napak in poskus dobiti višjo odškodnino od pravnomočno prisojene (ali dogovorjene s poravnavo).

³⁸ Sklep VS RS VIII Ips 270/2004 z dne 22. 3. 2005.

³⁹ Sklep Višjega delovnega in socialnega sodišča Pdp 887/2011 z dne 10. 11. 2011. Podobno Sklep Višjega delovnega in socialnega sodišča Pdp 195/2011 z dne 6. 5. 2011: »Tožnik je sicer v letu 2000 sklenil poravnavo, v kateri se je sporazumel za odškodnino kot za popolno poravnavo vseh zahtevkov za škodo zaradi izpostavljenosti azbestu. Ker v času sklenitve te poravnave stranki nista mogli prevideti takih poslabšanj zdravstvenega stanja tožnika, kot so se izkazala v letu 2006, ko je nastopila nova okvara pljuč, je tožnik upravičen do nove odškodnine iz tega naslova.«

UDK 347.5:347.953(497.4)
Pravni letopis 2012, str. 45–55

DR. ŠPELCA MEŽNAR

Objektivne, subjektivne in časovne meje pravnomočnosti v odškodninskem pravu

Namen prispevka je ugotoviti, v katerih primerih je oškodovanec upravičen uveljavljati tako imenovano novo škodo, ter postaviti kriterije za razmerjitev med bodočo škodo po 182. členu OZ in novo škodo, ki omogoča vložitev nove tožbe brez bojazni, da gre za *res iudicata*. Pri iskanju odgovora na zastavljeno vprašanje ima največji pomen sodna praksa (zlasti višjih sodišč in Vrhovnega sodišča), zato je predstavitvi sodne prakse namenjena posebna pozornost.

Ključne besede: odškodninsko pravo, bodoča škoda, nova škoda, nepremoženjska škoda, časovne meje pravnomočnosti, *res iudicata*

UDK 347.5:347.953(497.4)
Pravni letopis 2012, pp. 45–55

DR. ŠPELCA MEŽNAR

Objective, Subjective and Time Limits of the Final and Binding Court Decisions in Tort Law

The article aims to analyze the relationship between »future« and »new« damage. While future damage is expressly governed by Code on Obligations (giving the injured party a right to claim damages for future loss at the same time as damages for existing loss), new damage is a concept developed entirely by case law. Special attention is given to Supreme Court case law concerning the delimitation between future and new loss.

Key words: tort law, future loss, new loss, immaterial damage, time limits of final judgments, *res iudicata*